

УДК 82.091

БІОГРАФІЧНІ ПАРАЛЕЛІ ЯК ПІДСТАВА ТИПОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА ТА ІВАНА БАГРЯНОГО

Світлана Іванівна Коршунова

sikorshunova@mail.ru

Кандидат філологічних наук, доцент

Кафедра світової літератури

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Вул. Шевченка, 57, 76000, Івано-Франківськ, Україна*

Світлана Степанівна Кобута

antinomy@i.ua

Аспірантка

Кафедра світової літератури

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Вул. Шевченка, 57, 76000, Івано-Франківськ, Україна*

Анотація. Розглядаються типологічні сходження у творах Джорджа Орвелла та Івана Багряного, створених на основі життєвого досвіду письменників. Базою для порівняння стало вивчення особливостей творчого переосмислення біографій обох письменників у їхніх художніх творах. Авторська мотивація використання власних біографій як матеріалу написання творів Джорджем Орвеллом та Іваном Багряним знайшла відображення в жанровому різновиді їх творчого спадку. Порівнюються жанрові особливості прози письменників. На прикладі романів „Нехай цвіте аспідістра”, „Дні в Бірмі” та інших Джорджа Орвелла та „Сад Гетсиманський”, „Тигролови”, „Антон Біда, Герой Труда” Івана Багряного з’ясується роль використання автобіографічних фактів при створенні художніх образів та персонажів, а також особливості розвитку сюжетів. Досліджується можливість ототожнення головних героїв з авторами як їх реальними прототипами. Доводиться, що паралелі життєвого та творчого шляхів Джорджа Орвелла та Івана Багряного, котрі лягли в основу їх прозових творів, дають підстави для використання біографічного методу як основи для пошуку типологічних подібностей і відмінностей у творах письменників.

Ключові слова: Джордж Орвелл, Іван Багряний, автобіографізм, біографізм, типологічний підхід, творчий імпульс, авторська мотивація, літературна проекція.

Біографічний метод як підхід до вивчення творчої спадщини

письменника широко застосовується в сучасному порівняльному літературознавстві. Його суть полягає в тісному зв'язку творчості автора із рисами його особистості та біографією. Основоположником методу вважається Ш. Сент-Бев, ідеї якого продовжили І. Тен, Г. Брандес, І. Франко, Г. Токмань, О. Куцевол, С. Пультер, Г. Клочек, О. Демчук та багато інших.

За твердженням І. Франка, біографізм як творчий метод важливий тому, що письменники здатні переосмислити середовище, з якого походять, і створити зовсім нові образи та імпульси [9, с. 382]. Як метод дослідження він реалізується у структурі компаративістики, зокрема типології та контактено-генетичного методу, для визначення підстав для зіставлення на основі психологічної та духовної спорідненості чи схожих суспільно-історичних умов [7, с. 127], а отже, для виявлення подібностей і відмінностей у творчості авторів.

Мета даної розвідки – окреслення біографізму як однієї з підстав типологічного зіставлення творчості Джорджа Орвелла та Івана Багряного, а також визначення елементів автобіографізму в їхніх творах. Обидва автори належать до письменників, котрі намагалися відобразити складну правду середини ХХ століття, торкаючись фундаментальних тем та покладаючись передусім на власний досвід та світосприйняття. Як і більшість авторів свого часу, вони зверталися до складних проблем та феноменів, що безпосередньо впливали на їх сучасників, художньо переосмислюючи такі складні соціальні та політичні процеси повоєнного та міжвоєнного періодів, як становлення тоталітаризму, занепад колоніалізму, поширення соціалізму та націоналізму. Біографізм як творчий метод у творах Джорджа Орвелла та Івана Багряного набуває особливої актуальності. Про це пишуть такі дослідники творів британця, як Б. Крік, Д. Кавендіш, Д. Дж. Тейлор та інші. М. Сподарець, який, як і І. Дзюба, М. Жулинський, Г. Костюк, М. Балаклицький, вивчав проблематику та жанрово-стильову своєрідність багрянівської прози, дійшов висновку, що її базовими складниками є феномен автобіографізму й оригінальна структура головного персонажа [6, с. 22]. На нашу думку, подібні риси характеризують також і творчість Джорджа Орвелла.

У творчості Івана Багряного автобіографізм простежується на різних рівнях, зокрема на генологічному, структурному, образному. У виборі жанрів він відштовхується від реалій ХХ століття та власного досвіду й звертається до соціальної, психологічної, пригодницької, історичної та, навіть, політичної романістики,

повісті-вертепу, сатиричного роману у віршах. Сюжети та теми його творів запозичені із життя самого автора або є художнім переосмисленням реальності. Іван Багряний як речник свого часу та народу впливає на читача передусім правдивістю.

Найпомітніше використання біографічних фактів зустрічаємо в романах Івана Багряного при творенні сюжету та характерів персонажів. Зокрема, однойменний герой віршованої поеми „Антон Біда, Герой Труда”, як і сам автор, належить до так званого покоління Ді-Пі, пережив ув'язнення, каторгу, Світову війну та еміграцію [1]. Фактично, Іван Багряний іронічно описує свій шлях поневірянь у СРСР, адже сам був заарештований, як контрреволюційний письменник, і засланий до Сибіру [8, с. 565]. На прикладі свого героя він створює збірний образ сильного духом, справедливого, чесного й інтелектуального, близького до ідеалу борця за свободу, котрий страждає від утисків режиму за свої ідейні переконання.

У епіграфі до свого найрезонанснішого твору – „Саду Гетсиманського” – Іван Багряний пише: *„Всі прізвища в цій книзі, як то прізвища всіх без винятку змальованих тут працівників НКВД та тюремної адміністрації, а також всі прізвища в'язнів (за винятком лише кількох змінених), - є правдиві”* [4, с. 3]. Отже, автор підкреслює реальність персонажів, правдивість їх емоцій, життєвих історій, особливостей світосприйняття та достовірність більшості сюжетних перипетій. Цим самим письменник позиціонує себе як безпосереднього учасника подій, свідчення якого відображають жорстоку реальність. Виразні елементи автобіографізму на жанровому й образному рівнях перетворюють цей твір на роман-спогад, сприяють глибшому розумінню психології персонажів, а також повертають до переосмислення позиції автора як громадського діяча та публіциста.

Головний герой „Саду Гетсиманського” Андрій Чумак, як і Іван Багряний, несправедливо звинувачений та засуджений, передусім не за нонконформізм як життєву позицію: *„ми судимо не за погляди, ми судимо за діла... Думаю, що ваші діла не розходяться з поглядами”* [4, с. 184]. Подібна ситуація простежується в романах „Тигролови” та „Маруся Богуславка”, центральні персонажі яких Григорій та Петро відповідно також стають політичними жертвами радянської машини репресій, утім продовжують боротись за своє життя та ідеали, адже як неодноразово повторюють персонажі роману *„Сміливі завжди мають щастя”* [5, с. 296] Це дає підстави для проведення паралелей між автором і його героями, а також

часом та місцем дії романів. Більше того, у письменника є прямі згадки про частковий автобіографізм його романів. Так, в есе „Народження книги”, присвяченому створенню „Тигроловів”, Іван Багряний пише: „Мені не треба було нічого вигадувати. Життя товпилося в моїй душі і виривалося, як Ніагара” [3, с. 487].

Фактично, герої письменника, як і їх творець, проходять непростим шляхом політичного борця та патріота в СРСР. Їх схожість читається на рівні особистих характеристик та ідейних переконань. Утім, Іван Багряний не проектує себе в літературу, а скоріше використовує досвід як творчий імпульс, піддаючи фактаж та спогади серйозній художній обробці. Відповідно, біографізм як метод виправдовує себе в дослідженні творчості Івана Багряного на тематичному, ідейному, структурному й образному рівнях аналізу його романістики.

Автобіографізм Джорджа Орвелла також знаходить чітку імплементацію в характеротворенні, сюжетах, часових і просторових рамках, зокрема у творах раннього та перехідного періоду. У дебютному романі автора „Дні в Бірмі” вбачаємо літературне переосмислення його особистого досвіду, адже, як і центральний персонаж твору Флорі, Джордж Орвелл близько п’яти років був дрібним британським службовцем у Бірмі. Д. Кавендіш та Г. Боукер вважають героя частковою літературною проекцією письменника [12], котрий художньо відобразив перехідний етап конформізму у своєму житті.

Як особистість, Флорі намагається протистояти системі соціальних умовностей, расових і національних упереджень, проте робить це надто кволо, боячись голосно заявити про власну позицію: „Флорі підписав публічну образу своєму другові... Звісно, він міг би відмовитись, якби хотів. Але відмова означала б сварку.. Було легше образити свого друга” [14]. Імовірно, цей персонаж відображає самого письменника на етапі переоцінки ним цінностей, становлення його як людини із чіткою та непохитною громадянською позицією. Автор використав особистий досвід і переживання для створення правдивого характеру недосконалого персонажа та його оточення, котре маніпулює волею людини. Утім, сюжет роману із трагічним фіналом не повністю відтворюють факти життя Джорджа Орвелла.

Виразні елементи автобіографізму вбачаємо також у романі „Нехай цвіте аспідістра”, головний герой якого Гордон Комсток відображає нереалізовані поетичні амбіції письменника. У цьому творі акцент робиться не на подібність зовнішніх обставин, а

передусім на психологічну схожість автора й героя. Характер та спосіб мислення персонажа багато в чому нагадують Джорджа Орвелла, особливо період його звернення до соціалізму як ідеї рівності й протиставлення суспільно-економічним обмеженням. Згідно із точкою зору Д. Кавендіша, герой звертається до ескейпізму як виходу із ситуації [11], що також чітко простежується в біографії та творах Джорджа Орвелла [12].

Такі романи британця, як „За межею в Парижі та Лондоні”, „Дорога до Віган Піер”, „Повернення в Каталонію”, створені на основі його щоденників. Відмовившись від своєї суспільної ролі, Джордж Орвелл кілька років прожив у Франції та Англії за межею бідності, а у роки іспанської революції був активним учасником подій на боці соціалістів [15]. Цей досвід став основою написання вищеназваних творів і навіть визначив їх жанрову специфіку, даючи підстави розглядати їх як частину публіцистичної спадщини. Як зазначав письменник в есе „Чому я пишу”, зіпсована його політичними рефлексіями та вставками, хороша у перспективі книга („Повернення в Каталонію”) перетворилася на журналізм [17]. Загалом названі три твори вирізняються браком чітких сюжетних ліній, великою кількістю епізодичних персонажів, переважно змальованих із реальних людей та ситуацій, і лише деякі моменти, як зізнавався Джордж Орвелл, піддані літературній обробці [17]. Головний герой є оповідачем, спостерігачем та коментатором, який активно переосмислює реальність та її вплив на світогляд. Фактично, біографія автора відіграла ключову роль у формуванні образів та ідейного наповнення романів. Як і Іван Багряний, Джордж Орвелл пише про те, що пережив та відчув, і саме це створює особливий контекст прочитання його творів.

Відповідно, персонажі Джорджа Орвелла до певної міри можуть вважатися художніми автобіографічними портретами, адже вони відображають досвід письменника та спосіб його мислення в перехідні періоди його життя. Герої автора далекі від ідеалу, але це робить їх зрозумілими пересічному читачу. Фактично, через своїх персонажів Джордж Орвелл демонструє еволюцію власного ставлення до життя та його суспільно-політичних процесів.

Порівнюючи автобіографічну творчість Джорджа Орвелла та Івана Багряного, слід відзначити, що український письменник користується власним життєвим досвідом лише як відправною точкою. У нього превалюють історичні, соціально-політичні, соціально-психологічні риси романістики, тоді як біографізм зчитується на рівні загальних ідей та окремих сюжетних ліній.

Автобіографізм Джорджа Орвелла в жанровому вимірі набагато помітніший, адже часто мова йде про художню обробку щоденників автора.

Застосування біографічного методу при компаративному вивченні творчості Джорджа Орвелла й Івана Багряного дозволяє простежувати ряд подібностей не лише у творчих імпульсах авторів, але й у їх авторській мотивації та використанні художніх засобів вираження. Обидва письменники використовують особистий досвід як базу для творення характерів своїх персонажів та оточуючого їх середовища. Вони звертаються до автобіографічних фактів не лише для підкреслення правдивості життєвих ситуацій і персонажів, але заради актуальності проблем, з якими стикаються.

При цьому персонажі Джорджа Орвелла та Івана Багряного, як часткові літературні проєкції своїх авторів, мають ряд спільних і відмінних ознак. Герої Івана Багряного належать до одного типу патріотичних борців за свободу та справедливість. Вони – люди зі складною долею та чіткою громадянською позицією, близькою письменникові. Персонажі українського автора до певної міри повторюють життєвий шлях свого творця. Персонажі Джорджа Орвелла різняться в особистих характеристиках і здатності протистояти зовнішньому тиску. Їх вивчення у зіставленні з біографічними даними письменника дозволяє говорити про своєрідну еволюцію героя у процесі пошуку себе та самоствердження. Фактично, персонажі Джорджа Орвелла відтворюють перехідні етапи становлення його як особистості з непохитною життєвою позицією.

Отже, одним із ключових типологічних збігів у творчості Джорджа Орвелла та Івана Багряного є використання автобіографічних елементів як засобу творення сюжету та характеру персонажа. При цьому біографізм письменників функціонує не лише на структурному рівні при написанні творів, а й на інтенціональному і виявляє себе як важливий фактор літературного процесу ХХ століття.

1. *Багрянний Іван*. Антон Біда, Герой труда [Електронний ресурс] / Іван Багрянний. – Режим доступу : <http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=208&type=tvorch>.
2. *Багрянний Іван*. Маруся Богуславка : роман ; Держіть поїзд! : уривок / Іван Багрянний ; [з передмовою О. Шугая]. – К. : Юніверс, 2006. – 584 с.
3. *Багрянний Іван*. Народження книги / Іван Багрянний // *Вибрані твори / упоряд., автор передм. та приміток М. Балаклицький*. – К. : Смолоскип, 2006. – С. 478–502. – („Розстріляне Відродження”).
4. *Багрянний Іван*. Сад Гетсиманський / Іван Багрянний. – К. : Наук. думка, 2001. – 548 с.

5. *Багрянний Іван*. Тигролови: роман / Іван Багрянний ; післямова Ніни Бернадської. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2012. – 308 с. – (Класна література).
6. *Балаклицький М.* „Нова релігійність” Івана Багряного : монографія / М. Балаклицький. – К. : Смолоскип, 2005. – 167 с.
7. *Будний В.* Порівняльне літературознавство / Будний В., Ільницький М. – К. : Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2008. – 430 с.
8. *Костюк Г.* Відійшов у безсмертя / Г. Костюк // *Вибрані твори* / упоряд., автор передм. та приміток М. Балаклицький. – К. : Смолоскип, 2006. – С. 563–578.
9. *Сподарець М. П.* „Я визначив собі шлях – шлях українського письменника...” (Перипетії творчості і біографії І. Багряного) / М. П. Сподарець // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. № 742. Сер.: Філологія. Вип.48. – Харків : Вид-во Харківського нац. ун-ту, 2006. – С. 3–13.
10. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1981. – Т. 31. – 595 с.
11. *Bowker G.* The Biography Orwell Never Wrote [Electronic resource] / Gordon Bowker. – Available at : <http://www.finlay-publisher.com/archives/May-July2008-Bowker.pdf>.
12. *Cavendish D.* Coming Up For Air Revisited: Orwell, England and the Idea of Escape [Electronic resource] / Dominic Cavendish. – Available at : <http://www.finlay-publisher.com/archives/Nov-Jan%202011%20%20Dominic%20Cavendish.pdf>.
13. *Kerr D.* Orwell, Kipling, and Empire [Electronic resource] / Douglas Kerr. – Available at : <http://www.finlay-publisher.com/archives/Sep-Nov-2008-Kerr.pdf>.
14. *Orwell George.* Burmese Days [Electronic resource] / George Orwell. – Available at : <http://ebooks.adelaide.edu.au/o/orwell/george/index.html>.
15. *Orwell George.* Homage to Catalonia [Electronic resource] / George Orwell. – Available at : <http://ebooks.adelaide.edu.au/o/orwell/george/index.html>.
16. *Orwell George.* Keep the Aspidistra Flying [Electronic resource] / George Orwell. – Available at : <http://georgeorwellnovels.com/books/keep-the-aspidistra-flying/>.
17. *Orwell George.* Why I Write [Electronic resource] / George Orwell. – Available at : <http://www.netcharles.com/orwell/essays/why-i-write.htm>.

БИОГРАФИЧЕСКИЕ ПАРАЛЛЕЛИ КАК ОСНОВАНИЕ ДЛЯ ТИПОЛОГИЧЕСКОГО ИЗУЧЕНИЯ ТВОРЧЕСТВА ДЖОРДЖА ОРУЭЛЛА И ИВАНА БАГРЯНОГО

Светлана Ивановна Коршунова

sikorshunova@mail.ru

Кандидат филологических наук, доцент

Кафедра мировой литературы

Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника,

Ул. Шевченко, 57, 76000, Ивано-Франковск, Украина

Светлана Степановна Кобута

antinomy@i.ua

Аспирантка

Кафедра мировой литературы

Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника,

Ул. Шевченко, 57, 76000, Ивано-Франковск, Украина

Аннотация. Прослеживаются типологические сходства в произведениях Джорджа Оруэлла и Ивана Багряного, созданных на основе биографического опыта писателей. Основанием для сравнения послужило изучение особенностей творческой интерпретации писателями их биографий в художественных текстах. Авторская мотивация использования собственных биографий как творческого материала отразилась на жанровых особенностях их произведений. В романах „Дни в Бирме”, „Пусть цветет аспидистра” и других Джорджа Оруэлла, а также „Сад Гефсиманский”, „Звероловы”, „Антон Беда, Герой Труда” Ивана Багряного определяется роль использования автобиографических фактов в развитии сюжетов и создании художественных образов. Рассматривается возможность отождествления главных героев с авторами как их реальными прототипами. Доказывается, что наличие параллелей между жизнью и творчеством Джорджа Оруэлла и Ивана Багряного позволяет использовать биографический метод как инструмент для поиска типологических сходств и различий в произведениях писателей.

Ключевые слова: Джордж Оруэлл, Иван Багряный, автобиографизм, биографизм, типологический подход, творческий импульс, авторская мотивация, литературная проекция.

BIOGRAPHIC PARALLELS AS A BASIS FOR TYPOLOGICAL STUDYING OF GEORGE ORWELL AND IVAN BAHRIANYI WORKS

Svitlana Korshunova

sikorshunova@mail.ru

World Literature Academic Department

Precarpathian National Vasyl Stefanyk University

57 Shevchenko str., 76000, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Svitlana Kobuta

antinomy@i.ua

World Literature Academic Department

Precarpathian National Vasyl Stefanyk University

57 Shevchenko str., 76000, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Abstract. This article deals with the problem of biographic parallelism as a basis for typological research. The main task is to find out similarities and differences in the works by George Orwell and Ivan Bahrianyi, all of them being based of the real facts from the writers' lives. The peculiarities of the literary interpretation of the biography of the both authors become the comparative basis

for revealing of the common processes in their works. The research sheds the light on the interdependence between authors' motivations and its literary results. It also highlights the problem of genres chosen by the writers and of the dependence of this choice on the biographic facts usage. The article compares the genres of the authors' works from the point of view of their artistic motivation. The subject under study includes such books of the authors as “Burmese Days”, “Keep the Aspidistra Flying” and other by George Orwell, as well as “The Getsyman Garden”, “The Hunters and the Hunted” and others by Ivan Bahrianyi. It deals with the problem of the influence of the writers' biographic facts on their creation of the literary images and characters, as well as on the plots of the stories. The similarities between authors and their characters are revealed and this allows us to say that writers used their own lives as a source of inspiration and artistic motivation for the sake of making their stories credible. The article also raises the question of the nature of the writers' characters with authors' being their possible prototypes. In general, the article studies the parallels of George Orwell and Ivan Bahrianyi lives, trying to prove their compatibility in the typological field while both use their biographies as a creative method.

Key words: George Orwell, Ivan Bahrianyi, authbiography, biography, typological approach, creative impulse, writer's motivation, literary projection.

References

1. Bahrjanyj Ivan. *Anton Bida, Geroj truda* [Anton the Disaster, A Hero of Labour]. Available at : <http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=208&type=tvorch> (accessed 30 May 2012). (in Ukrainian)
2. Bahrjanyj Ivan. *Marusja Bohuslavka. Derzhit pojizd.* [Marusja Bohuslavka. Hold the Train]. Kyiv, 2006, 584 p. (in Ukrainian).
3. Bahrjanyj Ivan. *Narodzhennja knygy* [The Birth of the Book]. In: *Vybrani tvory* [Chosen Works]. Kyiv, 2006, pp. 478–502. (in Ukrainian).
4. Bahrjanyj Ivan. *Sad Getsymanskyj* [The Getsyman Garden]. Kyiv, 2001, 548 p. (in Ukrainian).
5. Bahrjanyj Ivan. *Tygrolovy* [The Hunters and the Hunted]. Kyiv, 2012, 308 p. (in Ukrainian).
6. Balaklytskyj M. “*Nova religijnist*” *Ivana Bagrjanogo* [“New Religiousness” of Ivan Bahrianyi]. Kyiv, 2005, 167 p. (in Ukrainian).
7. Budnyj V. *Porivnjalne literaturoznavstvo* [Comparative Literature]. Kyiv, 2008, 430 p. (in Ukrainian).
8. Kostjuk G. *Vidijshov u bezsmertja* [Joined the Eternity]. In: I. Bahrjanyj. *Vybrani tvory*. Kyiv, 2006, pp. 563–578. (in Ukrainian).
9. Spodarets M. “*Ja vyznachyv sobi shljakh – shljakh ukraïnskogo pysmennyka*” (Perypetiji tvorčnosti i biografiji I. Bahrjanogo) [“I chose my way – the way of the Ukrainian writer” (Ways of I. Bahrianyi life and work)]. *Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni V. Karazina*, 2006, no. 742, vol. 48, pp. 3–13. (in Ukrainian)
10. Franko I. *Zibrannja tvoriv : u 50 t.* [Works Collection in 50 volumes]. Kyiv, 1981, vol. 31, 595 p. (in Ukrainian).

11. Bowker Gordon. *The Biography Orwell Never Wrote*. Available at: <http://www.finlay-publisher.com/archives/May-July2008-Bowker.pdf> (accessed 18 July 2014).
12. Cavendish Dominic. *Coming Up For Air Revisited: Orwell, England and the Idea of Escape*. Available at: <http://www.finlay-publisher.com/archives/Nov-Jan%202011%20%20Dominic%20Cavendish.pdf> (accessed 13 September 2014).
13. Kerr Douglas. *Orwell, Kipling, and Empire*. Available at: <http://www.finlay-publisher.com/archives/Sep-Nov-2008-Kerr.pdf> (accessed 15 June 2013).
14. Orwell George. *Burmese Days*. Available at: <http://ebooks.adelaide.edu.au/o/orwell/george/index.html> (accessed 12 April 2012).
15. Orwell George. *Homage to Catalonia*. Available at: <http://ebooks.adelaide.edu.au/o/orwell/george/index.html> (accessed 12 April 2012).
16. Orwell George. *Keep the Aspidistra Flying*. Available at: <http://georgeorwellnovels.com/books/keep-the-aspidistra-flying/> (accessed 12 April 2012).
17. Orwell George. *Why I Write*. Available at: <http://www.netcharles.com/orwell/essays/why-i-write.htm> (accessed 23 July 2013).

Suggested citation

Korshunova S., Kobuta S. Biohrafichni paraleli iak pidstava typolohichnoho vuvchennia tvorchosti Dzhordzha Orvella ta Ivana Bahrianoho [Biographic Parallels as a Basis for Typological Studying of George Orwell and Ivan Bahrianyi Works]. *Pytannia literaturoznavstva*, 2014, no. 89, pp. 256–265. (in Ukrainian).

Стаття прийнята до друку 14.11.2014 р.